

האומץ להודות בטעות

לפני כמה שנים ביקר אצלי שגריר ארצות הברית בכריטיניה דאז, פיליפ ליידר. הוא סיפר לי על מיזם מרתק שהוא ואשתו השיקו ב־1981. הם הגיעו למסקנה שרבים מבני גילם ימצאו את עצמם בעתיד הלא־כל־כך רחוק בעמדות השפעה וכוח – ושיהיה, אפוא, מועיל ויצירתי לקיים לעתים מזומנות מפגשים שבהם יחלקו רעיונות, יאזינו להרצאות וירקמו חברויות, ויחד יחשבו על האתגרים שיעמדו בפניהם בשנים הבאות. כך הם יצרו את מה שהם כינו "סופ"ש רנסנס", מפגשים המוסיפים ומתקיימים עד עצם היום הזה.

במפגשים הללו, כך סיפר לי, הבחינו הוא ואשתו שהמשתתפים, כולם אנשים מוכשרים במיוחד, התקשו כולם בדבר אחד: להודות בכך שעשו טעויות. בני הזוג ליידר הבינו שדבר זה חשוב למנהיגי העתיד, ושיש ללמוד אותו. מנהיגים צריכים להיות מסוגלים להכיר בטעויות שלהם, להבין אותן ולדעת איך לתקנן. עלה בדעתם רעיון מבריק. ככל מפגש סופ"ש, מאז ואילך, הקצו זמן להרצאה מפי כוכב ידוע בתחום כלשהו בנושא "הפדיחה הכי גדולה שלי". הם השתמשו במילה האמריקנית Bloop, שבהיותי אנגלי לא הכרתי. בלופר הוא טעות מביכה. פשלה. פספוס. פלופ. פדיחה. דבר שלא הייתם צריכים לעשות, ושאתם מתביישים להודות שעשיתם.

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

זה, בעצם, מה שעושה לנו יום כיפור. בימי המשכן והמקדש, הוא היה היום שבו האיש הקדוש בישראל, הכוהן הגדול, כיפר בעדו – כלומר, תחילה התוודה על חטאיו שלו וכיפר עליהם – ואז בעד ביתו ובעד כל בית ישראל. משחרב הבית אין לנו מזבח ולא שעיר המשתלח ולא כוהן גדול, אבל יום הכיפורים עומד בעינו ועמו היכולת שלנו להתוודות ולהתפלל למחילה. קל לנו הרבה יותר להודות בחטאים, בכישלונות ובטעויות כאשר אנשים אחרים עושים כך אף הם. אם הכוהן הגדול, או המתפללים לידנו בבית הכנסת, יכולים להתוודות על חטאיהם – גם אנחנו יכולים.

כתבתי פעם שהמעבר מיום הכיפורים הראשון בהיסטוריה אל יום הכיפורים השני הוא מן המעברים הגדולים ביותר ברוחניות היהודית. יום הכיפורים הראשון היה שיאו המוצלח של מסע ההשתדלות של משה למען בני ישראל לאחר חטא העגל (שמות לב-לד), תהליך שהחל ב"ז בתמוז. ב" בתשרי, היום שעתיד היה להיקבע כיום כיפור, ירד משה מהר סיני עם הלוחות השניים – סימן מוחשי לכך שה' חידש את בריתו עם בני ישראל. כעבור שנה כבר עמד המשכן על מכוננו, ויום הכיפורים עמד בסימן עבודת הקודש של אהרן הכוהן, האמורה בפרשת השבוע שלנו (ויקרא טז).

ההבדלים בין שני ימי כיפורים אלה עצומים. משה פעל כנביא. אהרן תפקד ככוהן. משה הלך אחר לבו ואחר הבנתו, ואֵלֵתֵר בהתאם לתשובותיו של הקב"ה. אהרן מילא במדויק את פרטוקול הטקס, דבר דבור על אופניו. משה נועד עם ה' למפגש חד־פעמי, מפגש לצורך מיוחד, דרמה בין שמיים וארץ. אהרן – להפך. הוא ביצע הנחיות שנקבעו מראש ושלא תשתנינה לעולם, כל עוד יהיה מקדש.

יום כיפור, על עבודתו במקדש, ועל תפילותיו בימינו, ועל שלוחותיהן המגיעות אל התפילות ברוב ימות השנה, תפילות התחנון והוידוי של ימי החול ותפילות הסליחות – יוצר תרבות שבה אנשים אינם בושים ואינם נבוכים לומר "כשלתי, חטאתי, טעיתי". את זאת ממש אנחנו עושים ברשימות הוידוי האלפביתיות – הרשימה הקצרה המתחילה ב"אשמנו, בגרנו", הנאמרת גם בימי חול, והוידוי הארוך השמור ליום הכיפורים בלבד, המתחיל ב"על חטא שחטאנו".

צדק פיליפ ליידר: היכולת להודות בטעויות היא סגולה יקרת המציאות. אנחנו עושים רציונליזציה. אנחנו מוצאים צידוקים. אנחנו מתכחשים. אנחנו מאשימים אחרים. בשנים האחרונות הופיעו כמה ספרי עיון מרתקים בנושא הזה, ביניהם ספרו של מתיו זייד 'החשיבה של הקופסה השחורה: האמת המפתיעה על הצלחה (ולמה רוב האנשים אינם לומדים לעולם מהטעויות שלהם)';¹ ספרה של קתרין שולץ 'לְטָעוֹת: הרפתקאות בשולי השגיאה';² וספרם של קרול טווריס ואליזבט ארונסון 'נעשו טעויות, לא על ידי'.³

פוליטיקאים מתקשים להודות בטעויות. כך גם רופאים: שגיאות רפואיות ניתנות למניעה גורמות בארצות הברית ליותר מ-400 אלף מקרי מוות בשנה. כך הוא גם אצל בנקאים וכלכלנים. את ההתמוטטות הפיננסית ב-2008 חזה וורן באפט עוד ב-2002. היא התחוללה למרות אזהרות שהשמיעו כמה וכמה מומחים כי היקף המשכנתאות ומינוף החובות אינם בני קיימא. טווריס וארונסון מספרים סיפור דומה על המשטרה. משהתביתיה על חשוד, היא נוטה שלא להכיר בראיות לחפותו. ועוד ועוד.

תפילתו של משה למען העם נועזת, "חוצפה כלפי שמיא" כדברי חז"ל. שיאה במילים המדהימות "וְעַתָּה, אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם – וְאִם אֵין, מִחֲנִי נָא מִסַּפְרֶךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ" (שמות לב, לב). התנהגותו של אהרן, לעומת זאת, מצטיינת בצייטנות, בענווה וכווידוי הלב. הוא ניצח על טקס של היטהרות, של התחטאות ושל כיפורים, על חטאיו ועל חטאי ביתו ועל חטאי כל העם.

המעבר מיום הכיפורים הראשון לשני הוא דוגמה קלאסית למה שמייסד הסוציולוגיה המודרנית מקס וֶבֶר כינה "הִשְׁגָּרַת הכריזמה", כלומר נטילת רגע ייחודי ותרגומו לטקס, הפיכת "חויית שיא" לחלק קבוע מן החיים. מעטים בתורה כולה הרגעים המתחרים בעוצמתם עם רגעי הדו-שיח בין משה לקב"ה אחרי חטא העגל. אבל כשורך רגעים אלה אנו נותרים עם השאלה – איך נשיג מחילה, אנו שכבר אין לנו משה ואין לנו נביאים ואין לנו גישה ישירה לאלוהים? רגעים גדולים משנים את ההיסטוריה; אבל מה שמשנה אותנו, את בני האדם, הוא ההרגל האפור של עשיית מעשים מסוימים שוב ושוב, עד שהם מחדשים מעגלים עצביים במוחנו ומשנים לנו את הרגלי הלב. אנחנו מעוצבים בידי טקסי השגרה שלנו.

ועוד דבר. התמקחותו של משה עם ה' לא השרתה בפני עצמה רוח תשובה על העם. גם לא סדרת המעשים הדרמטיים שעשה לרגלי ההר והמחישו לעם את אשמתו. הוא שבר את הלוחות, הוא טחן את העגל, הוא השקה את העם במים עם אבקת הזהב. אבל אין לנו שום סימן לכך שהעם הפנים. מעשיו של אהרן שונים. יש בהם וידוי, כפרה וחיפוש אחר היטהרות רוחנית. יש בהם הודאה כנה בחטאים של העם ובכישלונותיו, וראשית כול בחטאיו של הכוהן הגדול עצמו.

פשוטה בווידויי "אשמנו" ו"על חטא" מעלה שרוב החטאים שאנו מתוודים עליהם הם חטאים שבין אדם לחברו.

את מה שגילה פיליפ ליידר בקרב עמיתיו המצליחנים הפנימה היהדות לפני עידן ועידנים. כשאנו רואים את הטובים ביותר מודים שגם הם עושים טעויות, הדבר מעצים את כולנו. היהודי הראשון שהודה בטעות הוא יהודה, שכמעט גרם לשריפת תמר כלתו בשל חשד שזנתה, וכשהבין מה קרה באמת ומה חלקו בדבר אמר "צִדְקָה מְמַנִּי" (בראשית לז, כו).

ודאי אין זה רק צירוף מקרים שהשם "יהודה" בא מאותו שורש שבאה ממנו המילה "הודאה". בתוך שמנו כולנו, היהודים, העם הנקרא כיום בשמו של יהודה, כבר נרמז אפוא שאנו העם שיש לו האומץ להודות בחטאים. ביקורת עצמית כנה היא מסימניה המובהקים של גדלות רוח.

שאלות לשולחן השבת

- למה קשה כל כך להודות בטעויות?
- איך יוצר יום הכיפורים תרבות שבה הדבר קל יותר?
- למה חשוב שיהיה לנו אומץ להודות בטעויות?

- 1 Matthew Syed, *Black Box Thinking: The Surprising Truth About Success (and why most people never learn from their mistakes)*, Portfolio Books, 2015
- 2 Kathryn Schulz, *Being Wrong: Adventures in the Margins of Error*, Ecco Books, 2011.
- 3 Carol Tavris and Elliot Aronson, *Mistakes were made, but not by me*, Mariner Books, 2008.
- 4 משנה, נגעים ב, ה.

לאסטרטגיות ההימנעות אין כמעט סוף. אנשים אומרים, "זו לא הייתה טעות". או, "בהתחשב בנסיבות לא יכולתי לפעול טוב יותר". או, "זו הייתה רק טעות קטנה". או, "זה היה בלתי נמנע בהתחשב כמה שידעתי בזמן אמת". או, "מישהו אחר אשם". "סיפקו לנו עובדות שגויות". "קיבלנו ייעוץ רע". וכך אנשים מתקרבנים, משקרים לאחרים, או מרמים את עצמם.

יש לנו יכולת כמעט בלתי מוגבלת לפרש את העובדות באופן שיוציא אותנו זכאים בעיני עצמנו. כמאמר חז"ל בעניין דיני טומאה וטהרה, "כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו"⁴. בבית המשפט של ההערכה העצמית, אנחנו הסנגורים המוצלחים ביותר של עצמנו. נדירים הם האנשים שיש להם אומץ לומר, כמו הכוהן הגדול, כמו דוד המלך לאחר תוכחת נתן הנביא על מעשהו בבת-שבע ובאוריה, "חָטָאתִי" (שמואל ב' יב, יג).

היהדות עוזרת לנו להודות בטעויותינו בשלוש דרכים. האחת היא הידיעה שה' סולח. הוא איננו דורש מאתנו שלא נחטא אף פעם. הוא יודע מראש שלא תמיד יעשה האדם שימוש נכון במתנת החופש. מה הוא דורש מאתנו? שנכיר בטעויות שלנו, נלמד מהן, נודה בהן ונחליט בכל לבנו שלא לחזור עליהן.

שנית, היהדות מבחינה בבירור בין החוטא לבין החטא. אפשר להוקיע מעשה בלי לאבד את האמון במי שעשה אותו.

ושלישית – ההילה שיום הכיפורים מקרין על כל ימות השנה. היא עוזרת לנו, כפי שאמרנו, ליצור תרבות של כנות, שבה איננו מתביישים להודות ברעות שעשינו. אף כי מבחינה טכנית יום הכיפורים מתמקד בחטאים שבין אדם למקום, קריאה